

ЖАМОАТ ХАВФСИЗЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ ОБЪЕКТЛАРИ ВА СУБЪЕКТЛАРИНИНГ ЎЗARO АЛОҚАДОРЛИГИ

Исмаилов Исамиддин

*ю.ф.д. профессор, Ички ишлар вазирлиги Академияси
(ТДЮУ ИФ Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ва жамоат
хавфсизлигини таъминлаш кафедраси профессори)*

Холматов Маруф Абдукаримович

*(Жиззах вилояти Янгиобод тумани ИИБ бошлиғилининг
1-ўринбосари)*

Аннотация: Ушбу мақолада жамоат хавфсизлигини таъминлаш объектлари ва субъектларининг ўзаро алоқадорлиги тўғрисида фикр юритилган бўлиб, "жамоат", "хавфсизлик", "таъминлаш", "объект", "субъект", "алоқа", "жамоат хавфсизлиги", "жамоат хавфсизлигини таъминлаш" каби тушунчалар этимологик жиҳатдан таҳлил қилинди. Шунингдек, жамоат хавфсизлигини таъминлаш объектларини аниқ ва тўлиқ қамраб олишга хизмат қиладиган миллий манфаатлар кўриб чиқилди. Тадқиқотлар давомида "жамоат хавфсизлиги" тушунчасини тадқиқ қилиш бўйича ёндашувлар ўрганилди. Мамлакатимизда аҳолининг тинч ва осойишта ҳаётини ҳамда жамиятда барқарор тараққиётни таъминлашга хизмат қилиб келаётган жамоат хавфсизлигини таъминлаш тизимини такомиллаштириш борасида олиб борилаётганган ишлар кўриб чиқилди. Хавфсизлик назариясида мавжуд ёндашув, қоида, фикр ва мулоҳазалар асосида жамоат хавфсизлигини таъминлашнинг объектлари ва субъектларини умумий, махсус ҳамда хусусий турларга ажратган ҳолда ўрганиш юзасидан хулосалар қилинди.

Калит сўзлар: жамоат, жамоат хавфсизлиги, жамоат хавфсизлигини таъминлаш, объект, субъект, алоқадорлик.

Жамоат тартибини сақлаш, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ва жамоат хавфсизлигини таъминлаш, шу жумладан уларнинг объект ва субъектлари бир-бири билан узвийликда, шунингдек жамият ижтимоий ҳаётининг барча соҳаларидаги муносабатлар билан боғлиқ ҳолда ижтимоий-гуманитар ва ҳуқуқий фанлар томонидан комплекс ўрганилишини тақозо этаётган ҳамда бугунги кунда муомалада жуда ҳам

кўп қўлланилаётган мураккаб тизим ҳисобланади. Шунинг учун ҳам "миллий хавфсизликни таъминлаш назарияси – миллий манфаатлар, инсон, жамият ва давлатнинг турли хил тажовуз ва таҳдидлардан ҳимояланганлик ҳолатини ўрганувчи фундаментал фанларнинг предметлараро йўналишидир [1].

Жамоат хавфсизлигини таъминлашнинг объектлари ва субъектлари ҳамда уларнинг алоқадорлиги ҳақида фикр юритганда, авваламбор, биз кўриб чиқаётган мавзунинг таркибини ташкил этувчи "жамоат", "хавфсизлик", "таъминлаш", "объект", "субъект", "алоқа" каби сўзларнинг этимологик маъносига мурожаат қилишимиз мақсадга мувофиқ.

Ўзбек тилининг изоҳли луғатига мувофиқ: "*жамоат* – арабча сўз бўлиб, бирлашма, уюшма, гуруҳ, кўпчиликка, яъни оммага тегишли" [2, б. 68]; "*хавфсизлик* – бу хавф-хатарнинг йўқлиги, хавф бўлмаган ҳолат" [3, б. 372]; "*таъминлаш* – ўзаги арабча "таъмин" сўзидан олинган бўлиб, таъмин қилмоқ, бирор нарсанинг амалга ошиши, рўёбга чиқиши, муҳайё бўлиши учун зарур шароит яратмоқ" [3, б. 28] маъноларини англатади.

Энциклопедик луғатларда кўрсатилганидек: "объект (лот. *objectum* – нарс) – субъектга, инсоннинг амалий ва билиш фаолияти, шунингдек қонун билан муҳофаза қилинадиган ижтимоий муносабатларга қарши қаратилган объектив реаллик (ҳуқуқда)" [4], "субъект (лот. *subjectum* "тагида ётувчи; асосида мавжуд") – фаолиятни, онгни ва билишни олиб юрувчи; шахс, ташқи дунёни (объект) ва унга ўзининг амалий фаолияти билан таъсир қилувчи; ўрганилаётган ёки ўзгартирилаётган объектга қарши қўйилаётган инсон ёки шахслар бирлашган гуруҳ (масалан, илмий жамоа), жамият, маданият ёки ҳатто бутун инсоният" [5].

Ҳуқуқ назариясида, хусусан ҳуқуқни муҳофаза қилиш асослари фанида жамоат тартибини сақлаш ва жамоат хавфсизлигини таъминлашнинг асосий "объектларига: шахс – унинг ҳуқуқ ва эркинликлари; жамият – унинг моддий ва маънавий бойликлари; давлат – унинг конституцион тузumi, суверенитети ва ҳудудий яхлитлиги кириши", "субъекти бўлиб, бу соҳада давлат ҳокимияти органлари орқали фаолиятни амалга оширувчи давлат ҳисобланиши" эътироф этилади [6]. Бошқа бир манбада миллий хавфсизлик назариясида: "шахс(унинг ҳуқуқ ва эркинлиги), жамият(моддий ва маънавий бойликлари), давлат(унинг конституциявий тузumi, суверенитети ва ҳудудий яхлитлиги) асосий объект", "миллий хавфсизлик соҳасидаги функциясини қонун чиқарувчи, ижро этувчи

ва суд ҳокимияти органлари орқали амалга оширувчи давлат асосий субъект" этиб белгиланган.

Ўзбек тилининг изоҳли луғатида "алоқа – арабча сўз бўлиб, боғланиш, муносабат", "алоқадор – муносабати, алоқаси бўлган; дахлдор" [7, б. 74] маъносини англатади.

Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги концепциясида жамоат хавфсизлигини таъминлаш объектлари алоҳида ажратиб кўрсатилмаган бўлсада, лекин бу соҳада фаолиятни амалга оширувчи субъектлар сифатида махсус ваколатга эга бўлган органлар ҳамда мазкур жараёнда иштирок этувчилар аниқ белгиланган.

Миллий хавфсизликнинг асосий йўналишларидан бири ҳисобланган жамоат хавфсизлигини таъминлашнинг объектлари ва субъектларини аниқ белгилашда "жамоат хавфсизлиги" ва "жамоат хавфсизлигини таъминлаш" тушунчалари ҳақидаги *биринчидан*, ҳуқуқ назариядаги мавжуд ёндашувлар ва қарашлар, *иккинчидан*, миллий ҳуқуқ тизимидаги уларга берилган таърифлар, *учинчидан*, мазкур соҳадаги амалий фаолият асос бўлади.

Тадқиқотларда, "жамоат хавфсизлиги" тушунчасини тадқиқ қилишга турлича ёндашув бўлганлиги ва таърифлар берилганлиги эътироф этилади [8]. Ягона ёндашув ва таърифларнинг мавжуд эмаслиги объектив(табiiй) ҳолат бўлиб, у *биринчидан*, тадқиқот ўтказилган даврга хос бўлган хусусиятлар билан, *иккинчидан*, тадқиқот билан қамраб олинган объект ва предметларнинг ҳолати билан, *учинчидан*, бу соҳадаги давлат сиёсати ва жамият эҳтиёжи билан боғлиқдир. Мазкур ёндашув ва таърифлар албатта, ижтимоий ҳаётнинг барча соҳаларидаги муносабатлар натижаси сифатида "жамоат хавфсизлиги"ни ўта таъсирчан ва ўзгарувчан, шу билан бир вақтда жамият ва унинг барча таркибий қисмларига ҳам ўз таъсирини ўтказувчи мураккаб тизим сифатида ҳар томонлама ва мукаммал ўрганиш имконини беради.

Шуни алоҳида қайд этиш жоизки, жамоат хавфсизлигининг объектлари ва субъектларини "жамоат хавфсизлиги", "жамоат хавфсизлигини таъминлаш" ва улар билан боғлиқ бўлган тушунчалар ҳақидаги фикрларга, шунингдек Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги концепциясидаги: а) асосий тушунчалар; б) жамоат хавфсизлигини таъминлаш соҳасидаги миллий манфаатлар; в) давлат сиёсатининг асосий йўналишлари; г) принциплари; д) уни таъминлаш тизими ҳақидаги қоидаларга; е) шунингдек бугунги кунда Ўзбекистонда жамоат хавфсизлигини таъминлаш соҳасида амалга оширилаётган ислохотлар бўйича қабул

қилинаётган норматив-ҳуқуқ ҳужжатларга; ж) бу соҳадаги амалиёт таҳлиллари натижаларига асосланган ҳолда ёритишни тақозо этади.

Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги концепциясига мувофиқ:

жамоат хавфсизлиги – жамиятнинг қонунга ҳилоф тажовузлар, ижтимоий ва миллатлараро низолар, ғавқулодда вазиятлар ва бошқа таҳдидлардан (кейинги ўринларда – таҳдидлар) ҳимояланганлик ҳолати бўлиб, у жамиятнинг барқарор ривожланишига хизмат қилади ҳамда инсоннинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатлари рўёбга чиқарилишини таъминлайди;

жамоат хавфсизлигини таъминлаш – давлат томонидан жамиятни таҳдидлардан ҳимоя қилиш учун белгиланадиган ҳамда доимий равишда такомиллаштириб бориладиган сиёсий, ижтимоий-иқтисодий, ҳуқуқий ва бошқа комплекс ташкилий чора-тадбирларни қамраб олувчи яхлит тизим [9].

Жамоат хавфсизлигини таъминлаш давлатнинг, хусусан унинг органларининг бир-бири билан узвий боғлиқ бўлган: а) фуқароларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини, жисмоний ва юридик шахсларнинг мулкани, конституциявий тузумни, давлат суверенитетини, ҳудудий яхлитлигини ҳимоя қилиш; б) қонун устуворлигини, шахс, жамият ва давлатнинг хавфсизлигини, ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш ва профилактикасини таъминлаш; в) жамоат тартибини сақлаш, ғавқулодда вазиятлар оқибатларини бартараф этиш, давлат объектларини, ўта муҳим, тоифаланган объектларни қўриқлаш [10; 11; 12] ва бошқа шу каби асосий вазифаларни амалга оширишни назарда тутди. Мазкур вазифалар *биринчидан*, жамиятдаги ижтимоий муносабатларни самарали тартибга солиш; *иккинчидан*, хавфсиз бино, иншоот, тармоқ ва ҳудудларни барпо этиш; *учинчидан*, объектив ва субъектив хусусиятга эга бўлган ички ҳамда ташқи таҳдид ва тажовузларнинг олдини олиш, зарарсизлантириш, бартараф этишга қаратилган комплекс чора-тадбирларни амалга ошириш орқали таъминланмоқда.

Шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, жамоат жавфсизлигини таъминлаш объектларини аниқ ва тўлиқ қамраб олишга бу соҳасидаги миллий манфаатлар:

- жамиятда ижтимоий-сиёсий барқарорликни таъминлаш;
- аҳолининг ҳуқуқий онги ва сиёсий-ҳуқуқий маданиятини, сиёсий ҳамда ижтимоий фаоллиги, фуқаролик масъулиятини ошириш асосида мамлакатда ҳуқуқий жамиятни барпо этиш ва мустаҳкамлаш;

– ҳуқуқий демократик давлат ва кучли фуқаролик жамиятини қуриш, давлат ва жамият бошқаруви тизимини мустаҳкамлаш, давлат ва жамият ишларини бошқаришда жамоатчилик иштирокини кенгайтириш;

– мамлакатнинг ижтимоий-сиёсий ҳаётида ўзини ўзи бошқариш органлари, нодавлат нотижорат ташкилотлар, оммавий ахборот воситаларининг фаол ва бунёдкор ролини, жамият ва давлатнинг ўзаро ҳамкорлиги самарадорлигини ошириш;

– жамиятда миллатлараро ва динлараро муносабатларни, диний бағрикенглик маданиятини, дўстлик, ўзаро ҳамкорлик ва гуманизмни ҳар томонлама мустаҳкамлаш;

– дунёда доимий равишда кечаётган ўзгаришлар ва улар билан боғлиқ реал ҳамда эҳтимолий таҳдидлар шароитида жамиятнинг ўзлигини (тили, маданияти, ижтимоий тузилиши, миллий ўзига хослиги ва динини), яъни ўзини ўзи сақлаб қолиш қобилияти ва салоҳиятини мустаҳкамлаш [9] асос бўлиб хизмат қилади.

Тадқиқотлар шуни кўрсатмоқдаки, мустақиллик йилларида жамоат хавфсизлигини таъминлаш тизимини такомиллаштириш борасида салмоқли ишлар амалга оширилди. Айниқса Ҳаракатлар стратегиясига асосан, жамоат хавфсизлигини таъминлаш тизимини ислоҳ қилиш бўйича қабул қилинган норматив-ҳуқуқий ҳужжатларга мувофиқ "Хавфсиз туризм" [13; 14], "Хавфсиз шаҳар" [15], "Хавфсиз пойтахт" [16], "Одоб ва хавфсиз маҳалла" [17] концепцияларининг босқичма-босқич амалга оширилаётганлиги, "минтақа хусусиятлари" [18], ягона "пойтахт томойили", "хавфсиз таълим муассасаси" [19] тамойиллари, "хавфсиз хонодон", "хавфсиз ҳовли" [20] тизими, "фуқаробай", "оилабай", "маҳаллабай" ишлаш тизимлари [21; 22], "ҳудуд методикаси" [24] асосида ташкил этишнинг жорий этилаётганлиги мамлакатимизда аҳолининг тинч ва осойишта ҳаётини ҳамда жамиятда барқарор тараққиётни таъминлашга хизмат қилиб келмоқда.

Мамлакатимизда жамоат хавфсизлигини таъминлашнинг яхлит тизими шаклланган бўлиб, унинг таркибида 2017 йил август ойида Миллий гвардия мамлакат қуроли кучларининг мустақил қўшин тури сифатида ташкил этилди [25], 2020 йил 18 "Ўзбекистон Республикаси Миллий гвардияси тўғрисида"ги қонуни қабул қилинди [11], шунингдек 2018 йил 1 июлдан уларнинг ички ишлар органлари билан ҳамкорликда [26], Ўзбекистон Республикаси жамоат хавфсизлиги концепциясига мувофиқ эса ўзларига бириктирилган объект ва ҳудудларда жамоат тартиби ҳамда хавфсизлигини

таъминлашдаги фаолияти босқичма-босқич йўлга қўйилмоқда [9].

Тадқиқотлар шуни кўрсатмоқдаки, жамоат хавфсизлигини таъминлаш тизимида амалга оширилаётган ислохотлар талабларидан келиб чиққан ҳолда жамоат хавфсизлигининг объектлари ва субъектлари ўзаро алоқадорлигини қуйидагиларда кўриш мумкин:

а) ижтимоий ҳаётнинг турли соҳаларида вужудга келадиган муносабатлар, шу жумладан барча тармоқ, тизим, объект ва ҳудудларда хавфсизлик талаб ва қоидаларини ўрнатиш, уларга риоя этишни таъминлаш жараёни, шунингдек уларни тўлиқ ва самарали тартибга солинмаслиги ёки амалга оширилмаслиги ҳамда таббiiй ва экологик жараёнлар натижаси(оқибати)да келиб чиқадиган таҳдид ва тажовузлар жамоат хавфсизлигини таъминлашнинг объектлари ҳисобланади;

б) ижтимоий ҳаётнинг турли соҳаларида вужудга келадиган муносабатларни тартибга солиш бўйича қонун ва бошқа норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни қабул қилиш, улар ижросини назорат қилиш, барча тармоқ, тизим, объект ва ҳудудларда хавфсизлик талаб ҳамда қоидаларини ўрнатиш, уларга риоя этишни йўлга қўйиш, шунингдек уларни тўлиқ ва самарали тартибга солинмаслиги ёки амалга оширилмаслиги ҳамда таббiiй ва экологик жараёнлар натижаси(оқибати)да келиб чиқадиган таҳдид ва тажовузларнинг олдини олиш, зарарсизлантириш, бартараф этиш, бу соҳада содир этилган маъмурий ҳуқуқбузарлик ва жиноятлар учун айбдорларга нисбатан жавобгарлик муқаррарлигини таъминлаш бўйича фаолият олиб боровчи ваколатли давлат органлари, уларнинг мансабдор шахслари ҳамда иштирок этувчи фуқаролик жамияти институтлари ва фуқаролар жамоат хавфсизлигини таъминлашнинг субъектлари ҳисобланади;

в) жамоат хавфсизлигини таъминлаш объектларининг ҳақиқий ҳолатини билиш бир томондан уларга таъсир этиш бўйича фаолиятни амалга оширувчи субъектлар таркибини, вазифа ва ваколатларини аниқлаштиришга, иккинчи томондан улар фаолияти самарадорлигини ошириш ва бугунги кун талабларига жавоб бераоладиган тизим яратиш истиқболларини белгилашга хизмат қилади;

г) жамоат хавфсизлигини таъминлаш субъектлар тизими, вазифа ва ваколатларини, шунингдек фаолият йўналишларининг ҳақиқий ҳолатини билиш жамиятдаги ижтимоий муносабатларни тартибга солишдаги бўшлиқ ва зиддиятларни барараф этиш, барча соҳа, тизим, объект ва ҳудудларда хавфсизлик талаб ва қоидаларини, уларни

ўрнатиш ҳамда уларга риоя этиш жараёнини, шунингдек мавжуд тажовуз ва таҳдидларни ўз вақтида аниқлаш, олдини олиш, зарарсизлантириш, бартараф этиш, уларга қарши курашнинг ташкилий-ҳуқуқий механизмларини такомиллаштириш бўйича комплекс чора-тадбирлар ишлаб чиқиш имконини беради.

Хулоса ўрнида шунини таъкидлаш жоизки, хавфсизлик назариясидаги ёндашув, қоида, фикр ва мулоҳазалардан, шунингдек Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги концепцияси ва уни амалга ошириш стратегиясини, шунингдек Тараққиёт стратегиясига мувофиқ белгиланган 100 мақсадни амалга ошириш бўйича белгиланган комплекс чора-тадбирлардан келиб чиққан ҳолда жамоат хавфсизлигини таъминлашнинг объектлари ва субъектларини шартли равишда бир-бири билан боғлиқ бўлган:

а) ижтимоий муносабатлар – умумий; бино, иншоат, тармоқ ва ҳудудлар – махсус; таҳдид ва тажовузлар, уларнинг сабаб ва шароитлари ҳамда манбалари – хусусий объектларга;

б) давлатнинг жамоат хавфсизлиги соҳасидаги сиёсатини белгиловчи – умумий; бино, иншоат, тармоқ ва ҳудудларда хавфсизлик талаблари ва қоидаларига риоя этишни таъминлаш бўйича давлат сиёсатини амалга оширувчи – махсус; таҳдид ва тажовужлардан ҳимоя қилишни таъминлаш бўйича давлат сиёсатини амалга оширувчи – муҳофаза қилувчи субъектларга ажратган ҳолда ўрганиш мақсадга мувофиқдир.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Общая теория национальной безопасности / Под общ. ред. А.А. Прохожева.. – М.: Издательство РАГС, 2005. – 344 с.

2. Ўзбек тилининг изоҳли луғати: 80000 га яқин сўз ва сўз бирикмаси. Ж. II. Е-М / Масъул муҳаррир А.Мадвалиев. – Т.: «O'zbekiston nashriyoti» давлат унитар корхонаси, 2020. – 672 б.

3. Ўзбек тилининг изоҳли луғати: 80000 га яқин сўз ва сўз бирикмаси. Ж. IV. Тартибот – Шукр / Масъул муҳаррир А.Мадвалиев. – Т.: «O'zbekiston nashriyoti» давлат унитар корхонаси, 2020. – 608 б.

4. Объект [Электрон манба] // URL: <https://huquqiportal.uz/ru/dictionary/index?alphabet=%D0%9E&page=6&per-page=10> (мурожаат этилган вақт 10.05.2022 й.)

5. Субъект (философия) [Электрон манба] // URL: [https://ru.wikipedia.org/wiki/Субъект_\(философия\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Субъект_(философия)) (мурожаат этилган вақт 10.05.2022 й.)

6. Субъекты и объекты обеспечения общественного порядка и общественной безопасности [Электрон манба] // URL: https://studme.org/256674/pravo/subekty_obekty_obespecheniya_obschestvennogo_poryadka_obschestvennoy_bezopasnosti (мурожаат этилган вақт 10.05.2022 й.)

7. Ўзбек тилининг изоҳли луғати: 80000 га яқин сўз ва сўз бирикмаси. Ж. I. А – Д / Масъул муҳаррир А.Мадвалиев. – Т.: «O`zbekiston nashriyoti» давлат унитар корхонаси, 2020. – 680 б.

8. А.Ф. Жолдасов. Жамоат хавфсизлиги: тушунчаси, таърифи ва ўзига хос хусусиятлари. бет

9. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 29 ноябрдаги “Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги концепциясини тасдиқлар ва уни амалга ошириш чора-тадбирлари ҳақида”ги ПФ-27-сон фармони [Электрон манба] // URL: <https://lex.uz/pdfs/5749291> (мурожаат этилган вақт 10.05.2022 й.)

10. Ўзбекистон Республикасининг 2016 йил 16 сентябрдаги “Ички ишлар органлари тўғрисида”ги ЎРҚ-407-сон қонуни. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 14.03.2022 й., 03/22/759/0213-сон.

11. Ўзбекистон Республикасининг 2020 йил 18 ноябрдаги “Ўзбекистон Республикаси Миллий гвардияси тўғрисида”ги ЎРҚ-647-сон қонуни. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 19.11.2020 й., 03/20/647/1569-сон.

12. Ўзбекистон Республикасининг 2018 йил 5 апрелдаги “Ўзбекистон Республикаси Давлат хавфсизлик хизмати тўғрисида”ги ЎРҚ-471-сон қонуни. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 21.04.2021 й., 03/21/683/0375-сон.

13. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 23 ноябрдаги “Бухоро, Самарқанд, Хива ва Шаҳрисабз шаҳарларида хавфсиз туризмни таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 939-сон қарори. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 08.07.2020 й., 09/20/429/1039-сон.

14. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 6 мартдаги “Транспорт ва туризм объектларида жамоат хавфсизлигини таъминлашнинг самарали тизимини жорий этишга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-4229-сон қарори. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 15.01.2022 й., 06/22/52/0029-сон.

15. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 29 августдаги “Ахборот-коммуникация технологиялари соҳасида лойиҳа бошқаруви тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари

тўғрисида”ги ПҚ-3245-сон қарори [Электрон манба] // URL: <https://lex.uz/docs/3324016> (мурожаат этилган вақт 10.05.2022 й.)

16. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 19 июндаги “Тошкент шаҳрида жамоат тартибини таъминлаш, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ва жиноятчиликка қарши курашиш самарадорлигини ошириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-3786-сон қарори. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 01.12.2021 й., 06/21/27/1116-сон.

17. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 18 февралдаги “Жамиятда ижтимоий-маънавий муҳитни соғломлаштириш, маҳалла институтини янада қўллаб-қувватлаш ҳамда оила ва хотин-қизлар билан ишлаш тизимини янги даражага олиб чиқиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-5938-сон фармони. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 21.04.2022 й., 06/22/113/0330-сон.

18. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 29 майдаги «Тошкент вилоятида ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ва жиноятчиликка қарши курашиш соҳасида ички ишлар органлари куч ва воситаларини бошқаришнинг сифат жиҳатдан янги тизимини жорий этиш тўғрисида»ги ПҚ-4343-сон қарори. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 02.04.2021 й., 07/21/5050/0280-сон.

19. Жалилов, Н. 2022. Профилактика инспектори маъмурий иш юритиш фаолиятининг ўзига хос хусусиятлари. Жамият ва инновациялар. 2, 12/S (Feb. 2022), 348–352. DOI:<https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol2-iss12/S-pp348-352>.

20. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 26 мартдаги “Жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва жиноятчиликка қарши курашиш соҳасида ички ишлар органлари фаолиятини сифат жиҳатидан янги босқичга кўтариш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-6196-сон фармони. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 26.03.2021 й., 06/21/6196/0240-сон

21. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 2 апрелдаги «Ички ишлар органларининг жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва жиноятчиликка қарши курашиш соҳасидаги фаолиятини янада такомиллаштириш бўйича қўшимча ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида»ги ПҚ-5050-сон қарори. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 02.04.2021 й., 07/21/5050/0280-сон.

22. «Энди маҳаллада «фуқаробай» ишлаймиз» – Шавкат Мирзиёев [Электрон манба] // URL: <https://kun.uz/49206105> (мурожаат этилган вақт 10.05.2022 й.)

23. Маҳаллабай ишлаш тизимининг моҳияти нимада? Унинг амалий самаралари қандай? – Вазир шу билан боғлиқ долзарб саволларга батафсил жавоб қайтарди [Электрон манба] // URL: <https://xs.uz/uzkr/post/mahallabaj-ishlash-tizimining-mohiyati-nimada-uning-amaliy-samaralari-qandaj-vazir-shu-bilan-bogliq-dolzarb-savollarga-batafsil-zhavob-qajtardi> (мурожаат этилган вақт 10.05.2022 й.)

24. Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ва жиноятларни жилаш бўйича “фуқаробай”, “оилабай” ва “маҳаллабай” ишлаш тизимини ташкил этиш методикаси: Ўқув-методик қўлланма / М.З. Зиёдуллаев, А.С. Турсунов, А.Ш. Муродов ва бошқ. – Т.:Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2021. – 125 б.

25. Жалилов, Н. 2022. Ҳуқуқбузарликларнинг якка тартибдаги профилактикаси институтининг назарий асослари. Жамият ва инновациялар . 3, 4/S (May 2022), 397–403. DOI:<https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol3-iss4/S-pp397-403>.

26. Ички ишлар органлари – халққа яқин, халқ билан бирга – Пўлат Бобожонов, Ўзбекистон Республикаси ички ишлар вазири, генерал-лейтенант. "Янги Ўзбекистон" ижтимоий-сиёсий газетаси, № 211 (467), 2021 йил 23 октябрь.

27. O'zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasi [Электрон манба] // URL: https://uz.wikipedia.org/wiki/O%CA%BUzbekiston_Respublikasi_Milliy_gvardiyasi (мурожаат этилган вақт 10.05.2022 й.)

28. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 19 июндаги “Тошкент шаҳрида жамоат тартибини таъминлаш, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ва жиноятчиликка қарши курашиш самарадорлигини ошириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-3786-сон қарори. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 01.12.2021 й., 06/21/27/1116-сон